

LÊNIN

TOÀN TẬP

CHỦ NGHĨA DUY VẬT
VÀ CHỦ NGHĨA KINH NGHIỆM PHÊ PHÁN

18

ST

NHÀ XUẤT BẢN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA

V.I. LÊ-NIN

TOÀN TẬP

18

Chủ nghĩa duy vật
và chủ nghĩa kinh nghiệm phê phán

NHÀ XUẤT BẢN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA
HÀ NỘI - 2005

LỜI NHÀ XUẤT BẢN

Khẳng định chủ nghĩa Mác - Lê-nin và tư tưởng Hồ Chí Minh là nền tảng tư tưởng và kim chỉ nam hành động là vấn đề có tính nguyên tắc đối với cách mạng Việt Nam; là bước phát triển về nhận thức và tư duy lý luận của Đảng ta trong công cuộc đổi mới, quyết tâm xây dựng đất nước theo con đường xã hội chủ nghĩa.

Những thành tựu mọi mặt do công cuộc đổi mới đất nước mang lại trong những năm qua thật đáng trân trọng và khích lệ, đồng thời đòi hỏi toàn Đảng, toàn dân phải tiếp tục nghiên cứu, phát triển lý luận cách mạng khoa học của chủ nghĩa Mác - Lê-nin để giải quyết những vấn đề thực tiễn đang đặt ra trong sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước trong giai đoạn hiện nay.

Với tinh thần đó, việc tìm hiểu, nghiên cứu có hệ thống và vận dụng sáng tạo những tư tưởng, những tinh hoa của chủ nghĩa Mác - Lê-nin là vô cùng quan trọng và cấp thiết đối với chúng ta hiện nay.

Đáp ứng nhu cầu học tập, nghiên cứu lý luận của đông đảo bạn đọc, đặc biệt là của các nhà hoạch định chính sách, các nhà khoa học, các nhà nghiên cứu, giảng viên và sinh viên các trường đại học, nhân dịp kỷ niệm 135 năm ngày sinh của Vla-di-mia I-lích Lê-nin (22-4-1870 - 22-4-2005), Nhà xuất bản Chính trị quốc gia xuất bản Bộ sách quý *V.I.Lê-nin - Toàn tập* gồm 55 tập và 2 tập Tra cứu.

Bộ sách *V.I.Lê-nin - Toàn tập* ra mắt bạn đọc lần này được

xuất bản theo đúng nguyên bản của bộ *V.I.Lê-nin - Toàn tập*, tiếng Việt, do Nhà xuất bản Sự thật, Hà Nội, hợp tác với Nhà xuất bản Tiến bộ, Mátxcova, xuất bản vào những năm 70 - 80 thế kỷ XX.

* * *

Tập 18 của Bộ sách *V.I.Lê-nin - Toàn tập* gồm tác phẩm "Chủ nghĩa duy vật và chủ nghĩa kinh nghiệm phê phán" và "Mười câu hỏi đặt ra cho báo cáo viên" được V.I.Lê-nin viết trong khoảng thời gian từ tháng Hai - tháng Mười 1908. Nội dung chính của tác phẩm này được phân tích khá toàn diện trong phần *Lời tựa* in ở đầu sách, do Viện Nghiên cứu chủ nghĩa Mác - Lê-nin (Liên Xô), viết cho lần xuất bản bằng tiếng Việt.

Phần Phụ lục và các Bản chỉ dẫn (với những số trang tương ứng của phần nội dung trong tập) ở cuối sách được trình bày hết sức khoa học và chuẩn xác; đây là phần tra cứu rất bổ ích, góp phần làm sáng tỏ nhiều vấn đề trong nội dung tác phẩm, giúp bạn đọc hiểu sâu sắc hơn tư tưởng của V.I.Lê-nin.

Chú thích cuối trang bằng dấu (*) là của V.I.Lê-nin; Chú thích bằng chữ số Ả-rập ⁽¹⁾ là của Viện Nghiên cứu chủ nghĩa Mác - Lê-nin trực thuộc Ban Chấp hành Trung ương Đảng cộng sản Liên Xô (trước đây).

Hy vọng Bộ sách sẽ là tài liệu nghiên cứu và tham khảo bổ ích cho bạn đọc.

Tháng 3 năm 2005

NHÀ XUẤT BẢN CHÍNH TRỊ QUỐC GIA

LỜI TỰA

Tập 18 trong V. I. Lê-nin Toàn tập gồm tác phẩm "Chủ nghĩa duy vật và chủ nghĩa kinh nghiệm phê phán" viết trong khoảng thời gian tháng Hai - tháng Mười 1908 và được in thành sách riêng vào tháng Năm 1909, và ngoài ra còn gồm cả "Mười câu hỏi đặt ra cho báo cáo viên"; đó là những câu hỏi nổi tiếng đã được I. Ph. Đu-brô-vin-xki dùng làm đề cương cho bài phát biểu - theo sự uỷ nhiệm của V. I. Lê-nin - chống các quan điểm Ma-khơ của Bô-gđa-nốp và của những môn đồ của Bô-gđa-nốp trong buổi thuyết trình tiến hành tại Giơ-ne-vơ hồi tháng Năm 1908.

"Chủ nghĩa duy vật và chủ nghĩa kinh nghiệm phê phán" là tác phẩm triết học chủ yếu của V. I. Lê-nin. Ý nghĩa lịch sử của tác phẩm này là ở chỗ nó đã tiếp tục phát triển triết học mác-xít, đã giải đáp các vấn đề cơ bản của triết học lúc đó đang được đặt ra trước đảng, đã khái quát trên phương diện triết học những thành tựu mới nhất của khoa học tự nhiên. Trong tác phẩm này Lê-nin đã phê phán toàn diện triết học duy tâm tư sản phản động và chủ nghĩa xét lại trong triết học. Tác phẩm "Chủ nghĩa duy vật và chủ nghĩa kinh nghiệm phê phán" là kiểu mẫu về tính đảng bôn-sê-vích trong cuộc đấu tranh chống những kẻ thù của chủ nghĩa Mác; tính đảng ấy đã kết hợp một cách hữu cơ tinh thần cách mạng nồng nhiệt với tính khoa học sâu sắc.

Phát triển một cách sáng tạo học thuyết của C. Mác và Ph. Ăng-ghe-n, V. I. Lê-nin đã nghiên cứu một cách toàn diện, phù

hợp với những điều kiện lịch sử mới, tất cả những bộ phận cấu thành của chủ nghĩa Mác, trong đó có chủ nghĩa duy vật biện chứng và chủ nghĩa duy vật lịch sử. Mỗi tác phẩm của Lê-nin, ngay cả trường hợp tác phẩm ấy không bàn chuyên về những vấn đề triết học, đều là mẫu mực về sự áp dụng phép biện chứng duy vật - với tính cách là một học thuyết sâu sắc nhất và toàn diện nhất về sự phát triển - vào việc phân tích bối cảnh lịch sử, các hiện tượng kinh tế và chính trị của đời sống xã hội.

Ph. Ăng-ghe-nơ nêu lên rằng cứ sau mỗi phát minh đánh dấu thời đại, ngay cả là một phát minh trong lĩnh vực lịch sử tự nhiên, thì chủ nghĩa duy vật đều không tránh khỏi phải thay đổi hình dạng của mình (xem C. Mác và Ph. Ăng-ghe-nơ. Tuyển tập gồm hai tập, tiếng Nga, t. II, 1955, tr. 353 - 354). Trong những điều kiện lịch sử đã thay đổi, khi mà chủ nghĩa tư bản đã bước vào giai đoạn phát triển đế quốc chủ nghĩa của nó, khi mà một cuộc cách mạng đã bắt đầu diễn ra trong khoa học tự nhiên, chính V. I. Lê-nin đã đem lại một hình dạng mới cho chủ nghĩa duy vật triết học. Cuốn "Chủ nghĩa duy vật và chủ nghĩa kinh nghiệm phê phán" có một ý nghĩa đặc biệt to lớn trong việc tiếp tục hoàn thiện chủ nghĩa duy vật biện chứng; đây là một tác phẩm kinh điển của giai đoạn Lê-nin-nít trong quá trình phát triển tư tưởng triết học Mác-xít.

Cuốn "Chủ nghĩa duy vật và chủ nghĩa kinh nghiệm phê phán" được Lê-nin viết vào một thời kỳ của lịch sử nước Nga khi mà chính phủ chuyên chế Nga hoàng, sau khi đàn áp cuộc cách mạng 1905 - 1907, đã thiết lập ở trong nước một chế độ khủng bố tàn bạo của cảnh sát, khi mà thế lực phản động đã ngự trị trong tất cả các lĩnh vực đời sống xã hội. "Có tình trạng thoái chí, mất tinh thần, phân liệt, chạy dài, từ bỏ lập trường, nói chuyện dâm ngôn chứ không phải chính trị nữa. Xu hướng ngày càng ngả về triết học duy tâm; chủ nghĩa thần bí được dùng để che đậy tinh thần phản cách mạng", - đó là lời nhận định của V. I. Lê-nin về tình hình trong nước sau khi cuộc cách mạng Nga lần thứ nhất thất bại (Toàn tập, tiếng Việt, Nhà xuất bản Tiến bộ, Mát-xcơ-va,

t.41, tr. 11 - 12). Sự biến hộ về phương diện tư tưởng cho thế lực phản cách mạng, sự phục hồi tư tưởng thần bí tôn giáo, đều đã in dấu ấn trong khoa học, văn học, nghệ thuật. Chiếm địa vị thống trị trong triết học là những hình thức chủ nghĩa duy tâm phản động nhất, chúng phủ nhận tính quy luật trong quá trình phát triển của tự nhiên và của xã hội, và phủ nhận khả năng nhận thức tự nhiên và xã hội. Trong giới tư sản, đặc biệt là trong giới trí thức, người ta thấy lan truyền rộng rãi "thuyết tìm thần", một trào lưu triết học - tôn giáo phản động, những đại biểu của trào lưu ấy đã khẳng định rằng nhân dân Nga "đã mất chúa" và nhiệm vụ là phải "tìm lại" chúa. Trong văn học và nghệ thuật người ta tán dương sự sùng bái chủ nghĩa cá nhân, tư tưởng phi chính trị, "nghệ thuật thuần túy", từ bỏ những truyền thống dân chủ - cách mạng của tư tưởng xã hội Nga. Các thế lực phản cách mạng đã làm tất cả những gì có thể làm được để bôi nhọ giai cấp công nhân và đảng của nó, phá bỏ những nguyên lý của chủ nghĩa Mác. Trong tình hình đó, việc bảo vệ triết học mác-xít trở thành một nhiệm vụ hết sức quan trọng và cấp bách.

V. I. Lê-nin nêu lên rằng với nội dung tư tưởng phong phú và đa dạng của chủ nghĩa Mác, vào những thời kỳ lịch sử khác nhau, lúc thì khía cạnh này, lúc thì khía cạnh khác được đề lên hàng đầu. Nếu như vào đêm trước của cuộc cách mạng 1905 - 1907, điều có ý nghĩa cơ bản là việc áp dụng học thuyết kinh tế của Mác vào thực tế nước Nga, còn trong thời kỳ cách mạng, điều có ý nghĩa cơ bản lại là những vấn đề sách lược, thì sau cách mạng vấn đề được đề lên hàng đầu là triết học mác-xít. Lê-nin viết: "Thời kỳ phản động về xã hội và chính trị, thời kỳ "nghiên ngẫm" những bài học phong phú của cách mạng không phải ngẫu nhiên là một thời kỳ mà những vấn đề lý luận cơ bản, trong đó có cả những vấn đề triết học, đối với bất cứ một trào lưu *sinh động* nào cũng đều được đẩy lên một trong những vị trí hàng đầu" (Toàn tập, tiếng Nga, xuất bản lần thứ 5, t.20, tr. 128). Cũng như vào đêm trước của cuộc cách mạng Nga lần thứ nhất, Lê-nin đã bác bỏ những lý luận dân túy - tự do chủ nghĩa và áp dụng học thuyết